



Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za orijentalnu filologiju

Turski jezik i književnost

STRATEGIJA NEGATIVNE UČTIVOSTI *OBEZLIČAVANJE* U TURSKOM JEZIKU

Magistarski rad

Studentica:

Amna Kulagić

Broj indexa (3034/2018)

Mentor:

Prof. dr. Sabina Bakšić

Sarajevo, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
PRAGMATIKA	5
UČTIVOST I NEUČTIVOST	7
UČTIVOST	7
NEUČTIVOST	11
STRATEGIJE NEGATIVNE UČTIVOSTI	13
STRATEGIJA NEGATIVNE UČTIVOSTI OBEZLIČAVANJE	16
1. GLAGOLSKE FORME GDJE JE ISPUŠTENA LIČNA ZAMJENICA, ODNOSNO LIČNI NASTAVAK.....	17
2. PASIV	22
3. NEODREĐENE ZAMJENICE	27
4. PLURALIZACIJA LIČNIH ZAMJENICA	31
5. MANIPULACIJE TAČKOM GLEDIŠTA	40
ZAKLJUČAK	47
LITERATURA.....	48

UVOD

Tema koja će biti obrađena u ovom magistarskom radu je “Strategija negativne učtivosti obezličavanje u turskom jeziku”.

Učtivost koja je „univerzalna karakteristika svake društvene grupe“ (Bakšić, Bulić, 2019:189) se u komunikaciji može izraziti verbalno i neverbalno. “Čovjek u društvu uvijek slijedi neke protokole, pravila učtivosti (tačno je određeno u različitim kulturama kako se počinje i završava razgovor, da li je susret praćen rukovanjem, zagrljajem, poljupcem u obraz ili ruku, naklonom ili nekim drugim pokretom).”¹ Na učtivost utiču mnogi faktori kao što su status i pozicija, bliskost sagovornika, dob i sl. u zavisnosti od kulture ili društva u kojoj se taj jezik koristi. Postoji pozitivna učtivost koja predstavlja želju svakog pojedinca da bude cijenjen i vrednovan u društvu i postoji negativna učtivost koja predstavlja poštovanje sagovornikove želje za slobodom i neometanim djelovanjem. Svaki pojedinac, zavisno od konteksta, u želji da bude učtiv će iskoristiti neku od strategija da bi sačuvao sagovornikov obraz.

Obezličavanje je okrenuto ka sagovornikovom negativnom obrazu i prisutno je u svakom jeziku kao strategija negativne učtivosti. To je postupak kojim govornik sugerira sagovorniku da ne želi da vrši pritisak na njega i da se nameće.

Rad se sastoji iz teorijskog i istraživačkog dijela. Teorijski dio je podijeljen u nekoliko cjelina a to su definisanje pojma učtivost, predstavljanje teorije i principa učtivosti, strategije negativne učtivosti, strategija negativne učtivosti obezličavanje u turskom jeziku i načini na koje se može postići obezličavanje u turskom jeziku, te pragmatika kao nauka koja se bavi proučavanjem svega navedenog. Dok istraživački dio predstavlja analiziranje razgovornog diskursa preuzetog iz turskih serija, filmova i književno-umjetničkih djela i daju nam uvid u svakodnevnu komunikaciju nativnih govornika gdje je fokus stavljen na primjere obezličavanja.

Primjeri koji su analizirani u nastavku su preuzeti iz serija modernog doba kao što su Yeni Gelin, Bizim hikaye, a ponajviše serije Söz koja je obilovala primjerima impersonalizacije zbog raznolikosti odnosa između likova u seriji. A što se tiče književno-umjetničkih djela

¹ Marina Katnić-Bakaršić, „Lingvistička stilistika“, Open Society Institute, Budimpešta, 1999, str. 8

analizirani su: Mavi Kuş koju je napisao Mustafa Kutlu, Seçme hikayeler Ömera Seyfettina, te Ticaretin Efsanesi koju je napisao G.T. Koç.

Kroz ovaj magistarski rad želim da ukažem na učestalost i svakodnevnu upotrebu ove strategije kojom svjesno ili nesvjesno pokušavamo da zaštitimo sebe ili sagovornika ukoliko dođe do potencijalnog sukoba mišljenja, te načine kojim mi to zapravo i radimo. Jer iako veoma prisutni u svakodnevnoj komunikaciji, obezličavanje i učitivost često prolaze nezapaženi zbog njihove ustaljenosti i utkanosti u samu srž kulture i jezika.

PRAGMATIKA

Pragmatika je jedna od tri grane semiotike (sintaksa, semantika i pragmatika) koja proučava znak. Smatra se da je Charles Morris u svom tekstu iz 1938. godine prvi pokušao da kaže nešto više o modernoj nauci koju je nazvao *pragmatika*, iako je pragmatika i ranije proučavana najviše kroz filozofiju dugo nije bila proučavana kao samostalna nauka “postojala su mišljenja da je to nauka bez historije ili da je njenu historiju nemoguće napisati”. (Bakšić, Bulić, 2019:52)²

Za razliku od “sintakse koja proučava odnose znakova jednih prema drugima, semantike koja proučava odnose znakova prema objektima na koje su znakovi primjenjivi, pragmatika proučava odnos znakova prema njihovim interpretatorima”. (Bakšić, Bulić, 2019:12)³ Ova definicija pragmatike samo je jedna u nizu od definicija, ona se konstantno nadograđuje stoga ju je teško kratko i jednostavno definirati.

Znakom se može smatrati svaki predmet (objekt) koji predstavlja (zamjenjuje, izražava) neki drugi predmet (objekt) – odnosno, aliquid stat pro aliquo. Da bi znakovi mogli prenositi neko značenje, tj. da bi mogli komunicirati neko značenje, čovjek ih mora prepoznati kao takve.⁴

Bakšić i Bulić pragmatiku opisuju kao posebnu naučnu disciplinu koja se u analizu uključuje ukoliko sintaksički i semantički činoci nisu dovoljni da omoguće uspješnu komunikaciju.

Prema mišljenju lingvističara George Yule koji pragmatiku definiše kao proučavanje jezičkih oblika i ljudi koji ih rabe, postoje četiri područja kojima se bavi pragmatika a to su proučavanje značenja koje govornik izriče, proučavanje značenja u nekom kontekstu, proučavanje kako je izrečeno više nego što same riječi govore, proučavanje izražavanja relativne udaljenosti.⁵

² Sabina Bakšić, Halid Bulić, “Pragmatika”, Bookline, Sarajevo, 2019, str. 12, dalje kao ibid

³ ibid, str. 12

⁴ Marina Katnić-Bakaršić, „Lingvistička stilistika“, Open Society Institute, Budimpešta, 1999, str. 6

⁵ George Yule, „Pragmatics“, Oxford: Oxford University Press, New York, 1996., str. 3, sa engleskog jezika

prevela Josipa Forko

Pragmatiku često dijele na dva dijela:

- Sociopragmatika izučava koji kontekst zahtjeva koji određeni govorni čin,
- pragmalingvistika izučava kojim jezičkim sredstvima se govornik služi prilikom komunikacije

Postoji još mnogo vrsta pragmatike kao što su: opća pragmatika, pragmatika pojedinih jezika, klinička pragmatika, literarna pragmatika, historijska pragmatika, postkolonijalna pragmatika, ekperimentalna i korpusna pragmatika itd.

Glavne teme kojima se bavi pragmatika su: deiksa, presupozicija i implikatura, strateška konverzacija, govorni činovi, analiza i struktura konverzacije, učtivom upotrebom jezika.

Da bi komunikacija između sagovornika bila uspješna potrebno je da se uzmu u obzir svi vanjezički i kontekstualni elementi koje je čine, tačnije da se razumiju kontekst i znakovi u kojem je iskaz dat. Veliki značaj imaju i intonacija i boja glasa, i izbor riječi da bi se došlo do pravog značenja koje govornik želi da prenese sagovorniku. Ukoliko svi ovi navedeni činioci budu zanemareni rečenica može biti nerazumljiva i neupotrebljiva te dolazi do greške u komunikaciji i do nesporazuma koji vode do ugrožavanja govornikovog i sagovornikovog obraza, te odnosa između njih. Zbog toga ponekad iako je iskaz gramatički ispravna ukoliko nije stavljena u kontekst običnom posmatraču ne može biti sasvim jasna. "Pragmatika je neodvojiva od jezika, a jezik je neodvojiv od pragmatike." (Bakšić, Bulić, 2019:25)

"U lingvistici se termin kontekst koristi da označi (a) dijelove iskaza ili teksta koji se ostvaruju prije ili poslije jedinice koja je u nekom trenutku u središtu pažnje i (b) "obeležja nejezičkog sveta u odnosu na koja se jezičke jedinice sistematski koriste. Za značenje (a) nekad se koristi još i termin kotekst (engl. co-text), a za značenje (b) termin situacija." (Bakšić, Bulić, 2019:14, citira Kristal 1988:129)

Neka od najvažnijih imena koja su dala veliki doprinos pragmatici su Charles Morris koji je prvi predstavio ime pragmatika i tu disciplinu "kao dio semiotike ravnopravan sintaksi i semantici" (Bakšić, Bulić, 2019:54), Penelope Brown, Stephen C. Levinson i Robin Lakoff su poznati po svom doprinosu po pitanju teorije učtivosti, John Austin je utemeljio teoriju govornih činova, Herbert Paul Grice je značajan zbog svoje teorije značenja i teorije konverzacije te zbog toga što je ustanovio načelo saradnje (princip kooperativnosti) u komunikaciji, John Searle je predložio novu podjelu govornih činova.

UČTIVOST I NEUČTIVOST

UČTIVOST

Učtivost (engl. politeness) najjednostavnije pojašnjeno predstavlja “pokazivanje obzira prema drugima”. (Bakšić, Bulić, 2019:189)

“Ukoliko ne počnete na pravi način, lako se može dogoditi da pošaljete pogrešnu poruku ili uvredite nekoga, i na samom početku upropastite mogućnost da ostvarite cilj.”⁶

Učtivost i učtiva upotreba jezika je jedna od važnijih tema koje proučava pragmatika, a koja je različita u svakoj kulturi, ali se razlikuje i od čovjeka do čovjeka. Naprimjer, u nekim kulturama je neučtivo odbiti jelo koje vam se nudi jer bi sagovornik mogao pomisliti da vam se ne sviđa njegovo kuhanje, dok se u nekim kulturama to smatra učtivim jer sugerira sagovorniku da ne želite da se namećete, dok je u nekim kulturama učtivo prvo odbiti jelo i nakon određenog insistiranja od strane sagovornika prihvatiti. Neki ljudi smatraju pod pojmom učtivost “društveno prihvatljivo ponašanje, ono što predstavljaju obrazovane osobe, lijepo ponašanje prema drugima, osoba koja ima samopouzdanja, dok neki ljudi učtivost opisuju pojmovima ‘nedruželjubiv, ohol, neiskren’”. (Watts, 2003:1)⁷

“Također se služimo razgovorom da bi pokazali da smo određena vrsta ljudi i da bi ostvarili i održali određenu vrstu veze sa ljudima sa kojima pričamo. Razumjeti šta to osoba “pokušava biti” u razgovoru je također važan dio razumijevanja šta ona misli pod onim što kaže.”⁸

Prema Deniz Zeyrek, učtivost se može izraziti različitim društvenim i lingvističkim putevima s ciljem naglašavanja pripadnosti nekoj grupi.⁹

⁶ Dejl Karnegi, “Kako zadobiti prijatelje i uticati na ljude u digitalnoj eri”, Vulkan izdavaštvo, Beograd, 2018, str. 7, sa engleskog prevela Ana Anastasijević, dalje kao: Kako zadobiti prijatelje

⁷ Richard J Watts, “Politeness”, Cambridge University Press, New York, 2003, str. 1

⁸ Rodney H. Jones, “Discourse Analysis”, Routledge, 2019, str. 21

⁹ Deniz Zeyrek, “Politeness in Turkish and its linguistic manifestations u: Linguistic Politeness Across Boundaries”, ur. Arin Bayrakraraoğlu i Maria Sifianou, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2001, str. 66

S obzirom da je dosta lingvista sa izučavanjem učtive upotrebe jezika počela preko Griceovog načela saradnje sa njim ćemo početi:

Načelo saradnje

“Učinite svoj doprinos konverzaciji onakvim kakav se zahtijeva, u vremenu u kome se dešava, sa prihvaćenom svrhom ili smjerom razgovora u kome ste angažirani.” (Bakšić, Bulić, 2019:83, citira Grice 1989:126)

U okviru načela saradnje stavio je četiri kategorije konverzacijskih maksima a to su kvantitet, kvalitet, relacija i način (modalitet).

Vremenom lingvisti kao što je Geoffrey Leech, Robin Lakoff, Peneope Brown, Stephen C. Levinson daju nove dimenzije učtivoj upotrebi jezika, sa malim korekcijama nakon što je primjećeno da se Griceove maksime u okviru načela saradnje krše. (maksime kvantiteta, kvaliteta, relacije i načina/modaliteta)

Veliki doprinos pragmatici dali su Penelope Brown i Stephen C. Levinson sa knjigom Politeness: Some Universals in Language Usage kojom su dali detaljniji uvid u učtivost u jeziku. “Penelope Brown i Stephen C. Levinson učtivosti, odnosno učtivoj upotrebi jezika pristupaju preko pojma obraza (engl. face) koji su preuzeli od antropologa i sociologa Ervinga Goffmana.” (Bakšić, Bulić, 2019:197)

Taj obraz, ugled, dobar glas na koji se oslanjaju Penelope Brown i Stephen C. Levinson je zapravo ono što bi svako od nas želio da predstavlja u društvu, odnosno kako ga Bakšić i Bulić nazivaju “javna slika o sebi”, naša čast i dostojanstvo. Učtiv pristup često očekuje i učtiv odgovor, odnosno da svaka individua treba da pristupa konverzaciji i pojedincu onako kako bi on želio biti tretiran. U mnogim kulturama postoji ideja “sačuvanja obraza” (dopuštanja sagovorniku da sačuva čast) i ideja “gubljenja obraza” (kada pojedinac izgubi dostojanstvo i čast). (Jones, 2019:21) Obraz kao takav je jako osjetljiv i podložan ugrožavanju od strane ljudi iz naše okoline.

Postoje dvije vrste obraza a to su:

- pozitivni obraz predstavlja želju da budemo pozitivno vrednovani u društvu,
- negativni obraz predstavlja želju za slobodom i neometanim djelovanjem.

Osim strategija pomoću kojih se može izbjeći ugrožavanje sagovornikovog obraza postoje činovi koji mogu ugroziti govornikov obraz. Isprike, odgovori na komplimente, priznanja krivice predstavljaju, prema Penelepi Brown i Stephenu C. Levinsonu, potencijalnu prijetnju govornikovu pozitivnom obrazu. Dok njegov negativan obraz mogu ugroziti zahvaljivanje (kao priznavanje duga spram sugovornika), prihvatanje ponude, neželjena obećanja i ponude.

“U svakoj prilici postoje određene replike koje su nepoželjne u komunikaciji, iskazi koje ne treba reći, tako da će ih učesnici, za dobrobit komunikacije, uglavnom izbjegavati.” (Bakšić, Bulić, 2019:83)

Da bi izabrali odgovarajuću strategiju u obzir uzimamo sljedeće činioce:

1. Vertikalna distanca sagovornika
 - podređeni,
 - nadređeni
2. Horizontalna distanca (ukoliko su sagovornici ravnopravni)
 - porodica
 - drugovi
 - prvi put se upoznaju
3. Pritisak kulture (kulturološke razlike)

Četiri strategije pomoću kojih govornik može da izbjegne ili ublaži ugrožavanje sagovornikovog obraza su:

1. Strategija pozitivne učtivosti koja je okrenuta prema sagovornikovom pozitivnom obrazu i njegovoj želji da bude prepoznat, prihvaćen i cijenjen. Izrazi pozitivne učtivosti najčešće se koriste da bi se postigao veći nivo intimnosti između sagovornika, te da bi se

ukazalo na postojanje istih ciljeva i želja, pa čak i između stranaca koji se poistovjećuju sa sagovornikom da bi njihova interakcija bila uspješna i da bi se zbližili. (Brown, Levinson, 1987:103) Strategije pozitivne učtivosti su strategija: interes pažnja usmjereni prema sagovorniku, pretjerivanje, uvećavanje interesa sagovornika, korištenje markera koji pokazuju pripadnost grupi, slaganje sa sagovornikom, izbjegavanje neslaganja, pretpostavljanje/utvrđivanje zajedničke pozadine, šale, pretpostavljanje znanja o sagovorniku i briga za njegove želje, ponude i obećanje, optimizam, uključivanje govornika i sagovornika u istu aktivnost, pitanje za razlog, pretpostavljanje i utvrđivanje reciprociteta.

“Doğançay-Aktuna i Kanişlı pokazuju da u učionici, i profesori i studenti uvećavaju solidarnost, i skloniji su da koriste pozitivnu učtivost ne obazirući se na njihov društveni položaj i status.”

2. Strategija negativne učtivosti je okrenuta ka sagovornikovom negativnom obrazu koji predstavlja želju za slobodom. Služi za stvaranje distance i izbjegavanje potencijalnog nametanja. Ova strategija se najčešće koristi kada postoji ne postoji bliskost između govornika i sagovornika. Strategije negativne učtivosti su: konvencionalizirana indirektnost, ograde, pesimizam, umanjivanje prinude/nametanja, ukazivanje poštovanja (oslovljavanje), isprike/izvinjavanja, obezličavanje, nominalizacija, predstavljanje ugrožavanja obraza kao općeg pravila, otvoreno priznavanje duga.

3. Strategija nekonvencionalizirane indirektnosti (Off record strategija) je strategija kojom govornik koristi pušta sagovornika da njegovu izjavu razumije na svoj način, ”čineći svoju namjeru netransparentnom” (Bakšić, Bulić, 2019:208), koji govornik ukoliko dođe do ugrožavanja obraza uvijek može da negira i tako izbjegne da preuzme odgovornost. U strategije nekonvencionalizirane indirektnosti spadaju aluzije, pretpostavke, litota, hiperbola, upotreba tautologija, upotreba kontradikcija, ironija, upotreba metafora, upotreba retoričkog pitanja, dvosmislenost, nejasnost, prekomjerna uopćavanja, obraćanje nekom trećem umjesto sagovorniku, elipse.

“Strategije nekonvencionalizirane indirektnosti pokazale su se kao manje poželjne i manje korištene strategije kod nativnih govornika turskog jezika.” (Bakšić, 2012:2)

4. Strategija nemodificirane direktnosti (On record strategija) se naziva još i direktnost bez ublažavanja. Govornik će pribjeći ovoj strategiji kada u prvi plan ne stavlja sačuvanje sagovornikovog obraza nego efikasnost komunikacije. To su najčešće hitne situacije, situacije kada je govornik usmjerenost na zadatak, te kada govornik ima superiorniji položaj i moć u odnosu na sagovornika. S ciljem ublažavanja ponekad se dodaju sredstva za ublažavanje kao što su iskazi “molim te, da li bi mogao”. Postoje i slučajevi kada se ova strategija smatra učtivom kao što su savjeti i prijateljska upozorenja koji zvuče kao naredbe gdje je ignorisanje i ugrožavanje sagovornikovog obraza zapravo poželjno. Stoga možemo reći kako strategija nemodificirane direktnosti može biti i učtiva i neučtiva.

“Budi tu za nekog drugog. Daruj krv. Spasi život.”

“Potrebno je napomenuti da se često dešavaju preklapanja strategija, odnosno da se, naprimjer, sagovorniku može uputiti uvreda uz izraze poštovanja.” (Bakšić, Bulić, 2019:209)

NEUČTIVOST

Za razliku od učtivosti koja je postala nešto sasvim očekivano prilikom komunikacije neučtivost je mnogo lakše prepoznati jer ide protiv društveno prihvatljivog i pristojnog ponašanja. Učtivost je nešto što se uči počevši od samog rođenja od strane roditelja, preko škole i učitelja, socijalizacije a ne nešto sa čime smo rođeni. “Učtivim ponašanjem se smatra onim što je prikladno u toj socijalnoj interakciji” (Watts, 2003:21), što bi značilo da učtivost varira od situacije do situacije, od sagovornika do sagovornika ali i da je neučtivo ponašanje ono koje sagovornik etiketira kao takvo bilo ono sa namjerom ili ne. Kako je učtivost povezana sa pojmom “sačuvanja obraza”, tako je neučtivost povezana sa pojmom “gubljenje obraza”. Impoliteness-neučtivost, nepristojnost predstavlja direktan napad na sagovornikov obraz, te može biti “motivirana i nemotivirana (prouzrokovana neznanjem)”. (Bakšić, 2019:11) Mada prouzrokovana neznanjem i dalje se smatra neučtivošću. Culpeper navodi da

su najčešće emocije koje prate neučtivost osjećaji poniženja, osramoćenosti, uznemirenosti, i psihičke boli.¹⁰

Neučtivost često predstavlja moć, što imamo u slučaju nastavnik-učenik, vojnik-regrud, sudija-osuđenik gdje je upotreba neučtivosti npr. imperativa (npr. odgovorite na pitanje) očekivana i prihvatljiva.

“Samo kada jedan od sagovornika ugrozi prava i obaveze CC¹¹ njegovo/njeno ponašanje se smatra neučtivim.” (Watts, 2003:5)

Strategije neučtivosti su: Nemodificirana direktna neučtivost, pozitivna neučtivost, negativna neučtivost, učini da se drugi osjećaju neprijatno, sarkazam, narušavanje tuđeg prostora, izazivanje, tabu riječi, prezir i ismijavanje, ignorisanje, nezainteresovanost, nedostatak brige i saosjećanja, uskraćivanje učtivosti, nametanje zamjene uloga, uvrede, direktno isticanje tuđeg zaduženja, povezivanje sagovornika sa negativnim aspektom, kritika, izbjegavanje slaganja, ušutkivanje itd.

¹⁰ Jonathan Culpepper, „Impoliteness“, Lancaster University, UK, 2013, u Jan-Ola Östman, Jef Verschueren (eds.) Handbook of Pragmatics, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 2013, str. 3
(https://www.researchgate.net/publication/340460555_impoliteness), zadnji put pristupljeno 03.01.2022

¹¹ Conversational Contract predstavlja pravila ponašanja kojih se sagovornici drže prilikom komunikacije.

STRATEGIJE NEGATIVNE UČTIVOSTI

Negativna učtivost usmjerena je ka sagovornikovom negativnom obrazu. Negativni obraz čine potrebe pojedinca za slobodom i neometanim djelovanjem, za razliku od pozitivnog obraza koji predstavlja želju pojedinca da bude cijenjen i pozitivno vrednovan u društvu. (Bakšić, Bulić, 2019:205)

Doğançay-Aktuna i Kamişlı navode da se strategije negativne učtivosti najviše koriste od strane onih koji ne posjeduju “moć” u interakciji sa ljudima većeg statusa.

Tamo gdje pozitivna učtivost pokušava da smanji socijalnu distancu između sagovornika, negativna učtivost želi da je poveća.

Negativna učtivost predstavlja srž onoga što se naziva poštovanjem, lijepim ponašanjem. (Bakšić, Bulić, 2019:205)

Strategije negativne učtivosti su:

- konvencionalizirana indirektnost

Ovo je strategija ishod dviju oprečnih namjera: želje da se sagovorniku ostavi prostora (za odbijanje) i želje da mu se direktno obrati. (Bakšić, Bulić, 2019:205)¹² Govornik će ublažiti svoj zahtjev molbom ili indirektnošću.

Npr. Mogu li te nešto zamoliti?

- ograde

Ograde koje Penelope Brown i Stephen C. Levinson nazivaju “oslabljivačima” su jedan od načina na koje govornik signalizira sagovorniku da mu je žao što ga ometa i ugrožava njegovu slobodu. Govornik to najčešće postiže pomoću oslabljivača, glagola mišljenja, dopunskih pitanja, pogodbenih rečenica, iskaz kojim govornik pokazuje da je svjestan da se nameće i da ugrožava sagovornikov obraz.

¹² Ibid str. 205

Npr. Ako nije problem, možeš li mi pomoći?

- pesimizam

Govornik upotrebom pesimizma signalizira sagovorniku da sumnja da zahtjev koji mu on upućuje može biti ispunjen i na taj način uklanja pritisak sa sagovornika da ispuni taj zahtjev/uslugu/naredbu. S obzirom da govornik ionako misli da sagovornik neće to ispuniti, sagovornik se osjeća slobodnijim da odbije.

Npr. Iako mislim da se nećeš javiti opet ću nazvati.

- umanjivanje nametanja/prinude

Upotrebom deminutativa i eufemizama govornik umanjuje težinu svog zahtjeva/usluge da bi ga sagovornik lakše prihvatio. Predstavlja svoj zahtjev kao sitnicu, i nešto što sagovornik neće i ne može odbiti.

Npr. Doći ću za sekundu čekaj me.

- ukazivanje poštovanja

Ukazivanje poštovanja izražava se najčešće upotrebom honorifika. Pomoću honorifika govornik uzdiže sagovornika, ali može i da umanjuje sebe, kako bi se sagovorniku ostavilo dovoljno prostora da slobodno djeluje i ne osjeća prinudu na određenu radnju. U arapskim rukopisima to je “ubogi, siroti, rob najponizniji i sl.”, dok u našim publicistikama se koristi “moja malenkost, vaš izvještač”.

Npr. Gospodine, molim Vas smirite se.

- isprike

Isprikama govornik ublažava svoju izjavu, i izražava određeno kajanje zbog nametanja i pritiska koji bi mogao svojim zahtjevom izvršiti na sagovornika i tako ga “omekšava” i priprema da ispuni ono što on želi.

Npr. Izvinite što vas ometam, mogu li uzeti stolicu?

- obezličavanje

Obezličavanje je strategija kojom govornik izbjegava direktno obraćanje sagovorniku ili izbjegava prihvatanje odgovornosti za zahtjev/naredbu upućenu sagovorniku dajući mu do znanja da taj zahtjev nije njegova lična želja ili potreba.

Npr. Naš savjet je da to ne bi trebali da uradite.

- predstavljanje ugrožavanja sagovornikovog obraza kao općeg pravila

Ovom strategijom govornik daje sagovorniku do znanja da nije on taj koji vrši pritisak i to koristeći se frazom “takva su pravila”. Ovom frazom on pokazuje da i sam samo radi svoj posao, te i sam prati ta pravila koja je postavio neko iznad njega. Često se koristi u javnim ustanovama.

- nominalizacija

Nominalizacija je strategija negativne učtivosti koja predstavlja upotrebu glagolske imenice za izražavanje glagolske radnje. Njena primjena se često može čuti u poslovnim diskursima.

Npr. Ukoliko ne dođeš bit ćeš na gubitku.

- otvoreno priznavanje duga

Da bi umanjio svoje nametanje govornik se služi pretjeranim zahvalama, prema mišljenju Sabine Bakšić i Halida Bulića govornik na taj način kompenzira ugrožavanje sagovornikovog negativnog obraza. Prema Penelope Brown i Stephenu C. Levinsonu ovdje možemo dodati i odbijanje postojanja bilo kakvog dugovanja od strane sagovornika. (Brown, Levinson, 1987:210)

Primjer 1: Dugujem ti svoj život.

Primjer 2: Ma nije nikakav problem, usput mi je.

STRATEGIJA NEGATIVNE UČTIVOSTI OBEZLIČAVANJE

Obezličavanje kao jedna od strategija negativne učtivosti fokusirana je na negativni obraz sagovornika odnosno na njegovu potrebu za “slobodom i neometanim djelovanjem”. (Bakšić, Bulić 2019:205)

Učtivost je ključna tačka u ljudskoj interakciji s ciljem održavanja međuljudskih odnosa, izbjegavanja nametanja, i dopuštanja sagovorniku da sam izabere kako će reagovati.¹³

Strategije negativne učtivosti služe da se napravi distancu između sagovornika i to iz dva razloga: zbog toga što nam nisu prijatelji, ili zato što želimo da iskažemo poštovanje tako što se ne namećemo. (Jones, 2019:23) Strategijom obezličavanje govornik pokušava da sačuva sagovornikov obraz od ugrožavanja i nastoji ga uvjeriti da priznaje i poštuje njegovu slobodu djelovanja.

Obezličavanje se može vršiti na nekoliko načina, i to upotrebom:

- glagolskih forme gdje je ispuštena lična zamjenica, odnosno ličnog nastavka,
- pasiva,
- neodređenih zamjenica,
- pluralizacijom ličnih zamjenica,
- manipulacijom tačkom gledišta.

Obezličavanje je postupak kojim govornik pokazuje da ne želi izvršiti pritisak na sagovornika, sugerirajući mu da onaj ko vrši pritisak kao i meta pritiska nije govornik odnosno sagovornik. (Bakšić, Bulić, 2019:207)

Izbjegavanjem upotrebe lica govornik štiti kako sagovornikov obraz tako i svoj jer izbjegava odgovornost za krajnji ishod. U nekim slučajevim govornik daje do znanja sagovorniku da nije on taj koji ima potpunu moć, a nekada da sakrije vršioca radnje u potpunosti te da sugerira sagovorniku da je “objekt ugrožavanja obraza neko drugi, ili barem ne on sam.” (Brown, Levinson, 1987:190)

¹³V. Margetan, G.K. Ratih, & P.D. Ratri, “Robin Lakoff’s politeness principles”, Satya Wacana Christian University, 2014, str. 1

Prema Marini Katnić-Bakaršić bezlične rečenice umjesto ličnih potenciraju ili činjenicu da je govorno lice (ili neko drugo lice) nemoćno da svjesno djeluje, budući da njegovo djelovanje otežava “viša sila”, vanjske okolnosti kojima se to lice ne može suprotstaviti ili izražavaju potrebu da se umanju značaj lica za neku radnju. (Katnić-Bakaršić, 2007:245)

U nastavku ću dati objašnjenje za svaki od načina na koji se može postići obezličavanje u turskom jeziku i dati primjere različitih situacija ali i različitih načina u kojima su govornici koristili strategiju negativne učtivosti obezličavanje za učtivu upotrebu turskog jezika i sačuvanje svog ali i sagovornikovog obraza. Gdje su pojedinci prilagodili svoju učtivost zavisno od statusa i situacije u kojoj se nalazi, odnosno konteksta.

1. GLAGOLSKE FORME GDJE JE ĀSPUŠTENA LIČNA ZAMJENICA, ODNOSNO LIČNI NASTAVAK

Učtiva upotreba jezika i obezličavanje može se postići i kroz ispuštanje lične zamjenice odnosno ličnog nastavka upotrebom predikativa *gerek/lazım* “koji ne mogu primati lične nastavke i kojima se na leksičko-semantički način može izraziti značenje potrebe da se neka radnja izvrši – “treba, potrebno je”. (Čaušević 1996:296)¹⁴ Zatim, glagolima *lazım olmak/gelmek* (trebati), *gerekmek* (trebati), i predikativom *mümkün* koji su impersonalni i uvijek se upotrebljavaju u 3. licu jednine dok se gramatički subjekt izražava posvojnım sufiksima. Pomoću ovih glagolskih formi govornik umanjuje opasnost od potencijalnog ugrožavanja sagovornikovog negativnog obraza predstavljajući svoju naredbu ili zahtjev kao potrebu koja je u interesu sagovornika.

Primjer 1:

-Karınızın dođum olana kadar yataktan *kalkmaması lazım*.

¹⁴ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996, str. 296, dalje kao Gramatika

(Vaša supruga *ne smije ustajati* iz kreveta do porođaja.)

(Söz, 1. epizoda)¹⁵

Dijalog u navedenom primjeru se odvija između doktorice i suprugom od pacijentice, u kojem doktorica ukazuje na ozbiljnost stanja u kojem se pacijent nalazi. Da bi još više naglasila ozbiljnost situacije doktorica koristi oblik *lazım* (*potrebno je/treba/obavezno je*) pomoću kojeg ovaj zahtjev predstavlja kao potrebu u interesu sagovornika a ne iz lične želje. Na taj način dolazi do obezličavanja. Odnosno doktorica od sagovornika zahtjeva da ne dopušta svojoj supruzi da ustaje.

Primjer 2:

-Filiz'in hapis cezasından kurtulması için çok iyi bir ağır ceza avukatı bulmanız lazım.

(Da bi se Filiz spasila zatvorske kazne morate pronaći jako dobrog advokata za teška krivična djela.)

(Bizim hikaye, 37. epizoda)¹⁶

Govornik iz želje da pomogne a ne iz želje za sopstvenim profitom sugerira sagovorniku da bi trebao da pronađe advokata. Bez nametanja i prisile koristi glagol *morati* ne da bi naredio, već da bi ukazao na urgentnost situacije ali i pružio savjet te ostavio prostora sagovorniku da odbije njegovu preporuku.

Primjer 3:

¹⁵ Serija Söz (Obećanje), TİM&B, Turska, 2017-2019, ep. 1,

https://www.youtube.com/watch?v=9iTR2qZ3Mz0&ab_channel=S%C3%B6zDizi, dalje kao Söz

¹⁶ Serija Bizim Hikaye, Med Yapım, Turska, 2017-2019, ep. 37

https://www.youtube.com/watch?v=b0vQmY7kwmQ&t=1061s&ab_channel=BizimHikaye, dalje kao Bizim Hikaye

-O vakit anladım ki, burada seninle, senin aşkınla yaşamak benim için mümkün değil.

(Ali tada sam shvatio da ne mogu živjeti ovdje s tobom i tvojom ljubavi.)

(Seyfettin, 2015:156)¹⁷

Da bi poštedito sagovornikova osjećanja govornik izražava nemogućnost izvršenja određene radnje uzrokovano vanjskim utjecajima radije nego nedostatak želje. Govornik impersonalizaciju vrši kroz predikativ *mümkün değil* (nije moguće).

Primjer 4:

-“Sabretmek lazım!” derken gözünü kırptı Evliya Çelebi.

(“Treba se strpiti!” rekao je Evliya Çelebi namigujući.)

(Koç 2013:20)¹⁸

Umjesto direktnog zahtjeva „strpi se“ govornik koristi jednu vrstu ublažavanja svoje naredbe a u isto vrijeme izražava i potrebu da se navedena radnja izvrši bez vršenja pritiska/nametanja na sagovornika.

„Infinitiv/gl. imenicu na –mak/-mek u funkciji dopune navedenih predikativa moguće je upotrijebiti samo u bezličnim (impersonalnim) rečenicama, npr. Yolda dikkatli olmak lazım.“¹⁹

Primjer 5:

-Bir ay sonra bir toplantıya katılması gerekiyor, o toplantıya girmesi lazım.

¹⁷ Ömer Seyfettin, “Seçme Hikayeler”, Ankara, 2015, str. 156. (dalje kao: Seçme Hikayeler)

¹⁸ Koç, G. T., “Ticaretin Efsanesi”, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2013, str. 20

¹⁹ Gramatika, str. 296

(Trebao bi prisustvovati sastanku koji je za mjesec dana, treba upasti na taj sastanak.)

(Söz, 15. epizoda)²⁰

Obezličavanje u ovom govoru koji komadant daje podređenima izvršeno je pomoću impersonalnog glagola gerekmek i predikativa lazım pomoću kojih govornik indirektno daje naredbe bez vršenja pritiska na sagovornika/e a dajući mu do znanja o važnosti izvršenja spomenutog zadatka koji spada u opis njegovog posla.

Primjer 6:

-Sebebi ne olursa olsun sivil birine böyle bir müdahaleyi kabul edemem Ateş, Bey Efendi şikayetinde ısrarcı olursa mahkemeye sevk etmek zorundayım.

(Koji god da je razlog ne mogu dopustiti ovakvo ponašanje prema civilu Ateş, ako gospodin bude insistirao na žalbi prisiljen sam da ovo pošaljem na sud.)

(Söz, 16. epizoda)²¹

Nakon fizičkog obračuna vojnik Ateş dolazi kod naređenog da bi se suočio sa posljedicama. Iako njegov nadređeni kada je čuo razlog obračuna ne želi da ga kazni, on naglašava da će biti prisiljen (zorundayım) na to ukoliko treća osoba bude željela da se žali te da nije on taj koji to odlučuje. Ublažavanje pritiska možemo vidjeti i u tome što govornik koristi formu nemogućnosti (imposibilitiv).

“Analitička forma –(y)a+ma+mak ili forma nemogućnosti (imposibilitiv). Njome se izražava da subjekt objektivno ne može, tj. da nije sposoban izvršiti neku radnju.”

Primjer 7:

²⁰ Söz, ep. 15 https://www.youtube.com/watch?v=CG5oAx7EwAc&t=6526s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

²¹ SÖZ, ep. 16 https://www.youtube.com/watch?v=f6ZLYIUSY3c&t=3643s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

G₁:Hemen yola çıkman gerek.

G₂:Tamam, hemen hazırlanırım.

(G₁:Moraş odmah krenuti.

G₂:Uredu, odmah ću se spremi.)

(Söz, 18. epizoda)²²

Govornik da bi naglasio urgentnost situacije koristi prilog za vrijeme hemen, s obzirom da je u pitanju situacija kada je brzina od ključnog značaja i vrijeme im ističe, a da bi ublažio pritisak na sagovornika i svoju naredbu/zahtjev koji mu upućuje koristi se predikativom gerek.

Primjer 8:

G₁:Eğer şahıs babanızsa, söylemeniz gerekiyor.

G₂:Tamam.

(G₁:Ako je ova osoba vaš otac, morate to reći.

G₂:Uredu.)

(Söz, 18. epizoda)²³

Umjesto direktne naredbe söyle (kaži) govornik koristi skraćeni infinitiv na –ma/me + posvojni sufiks u funkciji dopune impersonalnog glagola gerekmek koji je uvijek u 3. licu jednine jer se gramatički subjekt izražava prisvojnim sufiksima. Iako ublaženo sagovorniku je poruka jasno prenesena, “za tvoje dobro moraš/trebaš to da uradiš, ja te ne prisiljavam ni na što”.

²² Söz, ep. 18 https://www.youtube.com/watch?v=SbW_dsjBBHc&ab_channel=S%C3%B6zDizi

²³ Söz, ep. 18 https://www.youtube.com/watch?v=SbW_dsjBBHc&ab_channel=S%C3%B6zDizi

Primjer 9:

G₁: Benim babam falan olamazsın. Kes sesini!

G₂: İstesen de istemesen de kabul etmek zorundasın. Ben senin babanım.

(G₁: Ne možeš biti moj otac. Začepi!

G₂: Htio ti ili ne, moraš to prihvatiti. Ja sam tvoj otac.)

(Söz, 27. epizoda)²⁴

Upotrebom perifrastične konstrukcije –mek/-mak zorunda olmak (biti prisiljen) govornik sagovorniku jasno daje do znanja da ono što je rečeno je činjenica a on to mora (prisiljen je- dok ga on lično ne prisiljava) da prihvati te niti jedan od njih dvojice to ne može promijeniti. To još više naglašava kondicionalom:

“Kondicional za sadašnjost susreće se često i u redupliciranim oblicima istog glagola:

a) pozitivni i negativni oblik s udvojenom partikulom de/da >>i<< izražava *bezuvjetnost* vršenja neke radnje²⁵, konkretno u ovom slučaju je to *istesen de istemesen*.

2. PASIV

Pasiv je glagolsko stanje kojim se izražava odnos subjekta prema objektu radnje. U svrhu obezličavanja pasiv u potpunosti sakriva vršitelja radnje. “U turskom se jeziku može govoriti o pasivu radnje (Çocuk giyildi. – Dijete je obučeno.), pasivu stanja (Cam kırılmıştır. – Staklo

²⁴ Söz, ep. 27 https://www.youtube.com/watch?v=4Y2bzhyqCY0&ab_channel=S%C3%B6zDizi

²⁵ Gramatika, str. 299

je razbijeno.) kao i bezličnom pasivu (Bu kitap çok okunuyor. - Ova se knjiga mnogo čita.)”(Bakšić, 2012:135)²⁶

Logički subjekt odnosno vršioc radnje u pasivnoj rečenici može biti izražen na dva načina, u bosanskom je to konstrukcija “od strane”, dok je to u turskom *tarafından*. Prema Čauševiću, *tarafından* je ablativ leksema *taraf* koji stoji u drugoj genitivnoj vezi s imenicom. (Čaušević 1996:221)

Drugi način izražavanja logičkog subjekta u pasivnoj rečenici jeste dodavanjem sufiksa relativa-ekvativa na imenicu koja ima funkciju logičkog subjekta. Npr. *Hırsız polisçe yakalanmış*.

Pasiv kao jedno od sredstava obezličavanja u turskom jeziku često se koristi u poslovnim pitanjima da bi se ukazalo i sugeriralo na moć koju govornik posjeduje. Npr. *Vaş zahtjev je odbijen*.

U bosanskom jeziku zbog poteškoća pri prevođenju pasivnih konstrukcija u nekim prijevodima bolje je koristiti aktiv.

Primjer 1:

-Öyle mi bekarlığa veda edilir ya. Biz hiç mi evlenen insan görmedik?

(-Zar se tako oprašta od momačkog života. Je li mi nikad nismo vidjeli osobu koja je u
braku?)

(Film “Her şey aşktan”)

Nakon što je sagovornik povrijedio govornikova osjećanja, govornik pasivom i inkluzivnim “mi” izražava nezadovoljstvo. Dok pasivom uopćava situaciju i udaljava sagovornika od nje, inkluzivnim mi uključuje sebe u izjavu i ublažava svoje pitanje koje je ujedno i kritika upućena sagovorniku.

Primjer 2:

²⁶ Sabina Bakšić “Strategija učtivosti u turskom jeziku,,; Sarajevo, 2012; str. 135, dalje kao Strategije učtivosti

-Şu andan itibaren bütün izinler kaldırılmış.

(Od ovog trenutka ukinute su sve dozvole.)

(Söz, 1. epizoda)²⁷

Komadant daje upute vojnicima odnosno kažnjava ih a koristeći pasiv pokušava da ublaži naredbu. Govornik ukazuje na moć koju on svojim položajem posjeduje, ali se pomoću pasiva i skriva iza anonimnosti.

Primjer 3:

G₁: Kesinlikle bunun tarifini almam lazım sizden.

G₂: Şefin sırrı söylenmez.

(G₁: Moram uzeti recept od vas.

G₂: Şef ne odaje svoje tajne.)

(Film “İkinci Şans”)²⁸

U navedenom primjeru možemo vidjeti dvije upotrebe strategije obezličavanja. Prva bi bila upotreba glagolske forme gdje je ispuštena lična zamjenica, u ovom slučaju je upotrebljen predikativ lazım pomoću kojeg G₁ želi da ublaži svoj zahtjev, dok G₂ upotrebljava pasiv da bi lagano i indirektno odbio taj zahtjev umjesto da je direktno rekao “ne dam” i potencijalno ugrozio sagovornikov obraz.

Primjer 4:

²⁷ Söz, ep. 1 https://www.youtube.com/watch?v=9iTR2qZ3Mz0&ab_channel=S%C3%B6zDizi

²⁸ İkinci Şans, Avşar Film, Turska, 2016.

https://www.youtube.com/watch?v=pzo147AFsv8&ab_channel=Av%C5%9FarFilm

G₁: Uyarsa benim beynimin yarısını da alabilirsiniz. Beş yüz bine onu da bırakırım, temiz beyin ha.

G₂: Hiç düşünülmemiş, sıfır.

(G₁: Ako vam odgovara možete uzeti i pola mog mozga. Za 500 hiljada i njega ću vam dati, čist mozak..

G₂: Nimalo nije razmislio, nimalo.)

(Film “Aşk Bu Mu?”)²⁹

Da bi ublažio svoje ismijavanje sagovornika, da ga ne bi uvrijedio i ugrozio njegov obraz pred drugim ljudima govornik se služi pasivom.

Primjer 5:

G₁: Bu gece kesinlikle dışarı çıkıyoruz.

G₂: Kızım sen canlı bomba gibisin ya. Bu gece seninle hiçbir yere gidilmez.

(G₁: Nočas zasigurno izlazimo vani.

G₂: Djevojko, ti si kao ljudska bomba. Ove noći se sa tobom neće nigdje ići!)

(Film “Her şey aşktan”)³⁰

Govornik u prethodnom primjeru prvo navodi razlog zbog čega odbija sagovornikov poziv a zatim pasivom odbija. Kroz pasiv želi da ne povrijedi sagovornikova osjećanja svojim odbijanjem aludirajući na to da misli na njenu dobrobit i da je bolje za nju zbog njenog stanja da ostane kod kuće, a ne da ona zapravo želi da je odbije već da je u pitanju “treća sila”.

²⁹ Aşk Bu Mu?, Avşar Film, Turska, 2020.

https://www.youtube.com/watch?v=D8t7j7PAOUc&ab_channel=Av%C5%9FarFilm

³⁰ Her şey aşktan, Avşar Film, Turska, 2017.

https://www.youtube.com/watch?v=7YrulglqYU&ab_channel=Av%C5%9FarFilm

Primjer 6:

-Tutuksuz yargılanmasına karar verildi ablanızın ama dava sürecektir.

(Odlučeno je da će se vaša sestra braniti sa slobode ali će suđenje potrajati.)

(Bizim hikaye, 37. epizoda)³¹

Situacija iz koje je ova rečenica preuzeta jeste da je sud kao institucija donio određenu odluku. Naravno, sud predstavlja jednu ili više osoba koju pasiv u navedenom primjeru ima cilj da zaštiti, uzimajući u obzir da su u pitanju osobe koje posjeduju moć da donose odluku koja se tiče sagovornika. Osim zaštite ličnosti, govornik ovdje pasivom iznosi i ublažava naredbu ili zahtjev koji je upućen sagovorniku.

Primjer 7:

Gelinlik çağda kız olan eve, yetişkin adam mı alınmış ya?

(Zar se u kuću djevojke koja je na udaju dovodi zreo muškarac?)

(Film "Aşk Bu Mu?")

Da bi izrazila svoje negodovanje i neslaganje sa sagovornikovom odlukom govornik ukazuje na sramotu koja će proizaći iz toga, što nam govori i malo više o kulturi i tradiciji govornika. Pasivom se služi da bi to malo ublažila jer ipak priča sa svojom porodicom i uzima u obzir njihova osjećanja.

³¹ Bizim Hikaye, ep. 37

https://www.youtube.com/watch?v=b0vQmY7kwmQ&t=1061s&ab_channel=BizimHikaye

3. NEODREĐENE ZAMJENICE

Korištenje neodređenih zamjenica kako u ostalim jezicima tako i u turskom služi da bi se zaštitio obraz sagovornika, međutim u turskom tu funkciju najčešće vrše imenice *insan* i *adam* koje u sebi nose određenu količinu uopćavanja. “Neke imenice imaju vrlo opće značenje, slično zamjениčkom. To prvenstveno vrijedi za imenicu *čovjek*. Jedno od značenja koje se može izražavati pomoću te imenice je neodređenost.” (Kordić 2002:49) Prilikom korištenja ovih imenica govornik postiže distanciranost i objektivnost te time štiti sagovornikov obraz od ugrožavanja. Imenice *čovjek* i *insan* ne sadrže osobine koje bi odale bilo kakve osobine osobe o kojoj se govori te su tako savršene za izbjegavanje potencijalnog sukoba.

“Ova zamjena odlikuje se izražavanjem radnje učesnika u komunikaciji (i tzv. “trećeg lica”) različitim bezličnim konstrukcijama.”³²

Primjer 1:

-Bize öyle bir adam lazım ki, hakaret görünce başından korkmasın..

(Nama je potreban čovjek koji se neće bojati za sopstveni život kada ga ponižavaju.)

(Seyfettin, 2015:22)³³

U pokušaju da nagovori sagovornika na određenu radnju govornik se služi indirektnim pohvalama te koristi imenicu *adam* (*čovjek*) da bi smanjio pritisak koji bi sagovornik mogao osjećati. Govornik opisuje svog idealnog čovjeka za određeni posao osobi koju smatra kao takvu ali daje sagovorniku prostora da odbije njegovu ponudu ne imenujući ga i ne obraćajući mu se direktno.

³² Marina Katnić-Bakaršić, „Stilistika“, Sarajevo, 2007, str. 245.

³³ Seçme Hikayeler, str. 22

Primjer 2:

-Medeniyetsiz herif. İkrâm ediyoruz ulan. Yemesen bile kibarlık olsun diye alır insan. Değil mi ama.

(Necivilizovani mangup. Častimo te. Čak i da ne pojedješ čovjek bi uzeo iz pristojnosti. Zar nije tako.)

(Kutlu, 2002:79)³⁴

Nakon što je sagovornik odbio hranu koja mu se nudi govornik ga vrijeđa i pokušava poniziti pokušavajući mu stvoriti osjećaj krivice dajući sagovorniku do znanja da je ugrozio njegov negativni obraz. Govornik u cilju uopćavanja i udaljavanja od individualnog iskustva te od ugrožavanja sagovornikovog negativnog obraza koristi imenicu *insan* (*čovjek*). Imenicom *insan* (*čovjek*) on (govornik) aludira na više osoba na koje bi se njegova izjava mogla odnositi i tako izbjegava direktno obraćanje sagovorniku.

Primjer 3:

G1: Hicmet, kim yaptı?

G2: Babam yaptı.

G1: Babam mı yaptı? İnsan çocuğuna böyle bir şey yapar mı?

(G₁:Hicmet, ko je to uradio?)

G₂:Otac.

G₁:Otac? Zar insan_ može da uradi takvo nešto svom djetetu?)

(Bizim hikaye, 2. bölüm)³⁵

Ovo je primjer ekspresivne kritike gdje je riječ *insan* korištena u negativnom kontekstu, gdje govornik izražava distanciranost, pa čak i gađenje u odnosu na osobu o kojoj se govori.

³⁴ Mustafa Kutlu, „Mavi kuş”, Istanbul, 2002, 79. (dalje kao: Mavi kuş)

³⁵ Bizim hikaye, ep. 2 https://www.youtube.com/watch?v=C8N13EjUkAA&t=5685s&ab_channel=BizimHikaye

Pomoću imenice insan on mu oduzima sve osobine koje jedna individua može da ima i predstavlja ga kao nekoga čije ime nije vrijedno spominjanja.

Primjer 4:

G₁: Aşk deme bana Berna. Hatırlatma şunu.

G₂: Allahım ben ne söyledim şimdi ya..

G₁: Daha ne diyeceksin, üç gün önce sevgilisinden ayrılmış acı çeken bir insana aşk diye hatırlatır mı?

(G₁: Berna nemoj mi spominjati ljubav. Ne napominji me.

G₂: Allahu dragi, şta sam sad rekla...

G₁: Şta ćeş drugo reći, zar se spominje ljubav čovjeku koji se prije tri dana rastao od svoje voljene osobe i koji pati.)

(Film „Oğlan bizim kız bizim“)³⁶

Nakon što je izašao iz duge veze G₁ želi da zaboravi na to i uživa u svom odmoru, dok njena prijateljica (G₂) naizgled to zaboravlja i počinje da priča o ljubavi. Da ne bi pokazala koliko pati i da joj je teško, ali i izbjegavajući direktno da kaže teško mi je, patim, prestani spominjati ljubav G₁ to ublažava uopćavanjem imenicom insan, još više to ublažavajući upitnom rečenicom „zar se spominje...“.

Primjer 5:

-İnsan nasıl öz kızının geleceğini yok eder.

(Kako čovjek može uništiti budućnost vlastite kćerke.)

(Söz, 12. epizoda)³⁷

³⁶ Oğlan bizim kız bizim, Kült film yapım, Turska, 2016.

Umjesto “Kako možeš da uništiš budućnost vlastite kćerke” govornik se služi impersonalizacijom i ublažavanjem tako što koristi imenicu insan (ili treće lice) mada iz tonaliteta glasa i načina na koji je rečeno možemo uočiti neodobravanje. Iako se očigledno misli na sagovornika govornik se ipak odlučio da ublaži ugrožavanje njegovog obraza iz emocionalnih razloga, iz ove rečenice da se naslutiti da je sagovornik govornikov majka ili otac.

Primjer 6:

G1:İnsan annesinin babasının canına nasıl kıyar?

G2:Gözünü intikam bürümüş bir insan herşeye kıyar!

(G1:Kako čovjek može da ubije svoju majku i oca?

G2:Čovjek koji je opsjednut osvetom je sposoban na sve.)

(Söz, 21. epizoda)³⁸

U prethodnom primjeru govornik izražava iznenađenost u negativnom smislu kada kaže čovjek, a zapravo misli na sagovornika. Ali zbog toga što se nalazi u situaciji gdje joj sagovornik prijeti smrću ona se koristi obezličavanjem. Jer zna da je govornik taj koji vlada situacijom i da bi ga direktna uvreda navela da je ubije. Međutim, uspjela je da ovom imenicom čovjek izrazi svo gađenje koje osjeća prema sagovorniku. Dok sagovornik koristi ovu imenicu kada govori o sebi da bi se malo distancirala od onoga što je uradila, pa i samoj sebi opravdala to.

Primjer 7:

³⁷ Söz, ep. 12 https://www.youtube.com/watch?v=qIXfw3drAgl&ab_channel=S%C3%B6zDizi

³⁸ Söz, ep. 21 https://www.youtube.com/watch?v=UhAKwwjn2f8&ab_channel=S%C3%B6zDizi

G₁: Sana karımı getirdim. Seninle tanışmak istedi de...

G₂: Kuri kerî³⁹, insan evlendikten sonra mı getirir karısını?

(G₁: Doveo sam ti suprugu. Htjela se upoznati s tobom, pa zato..

G₂: Zar čovjek dovodi suprugu nakon što se oženi?)

(Film "Evim Sensin")⁴⁰

U navedenom primjeru možemo vidjeti ekspresivnu kritiku gdje G₂ upotrebljava imenicu "insan" da bi indirektno grdio sagovornika i izrazio svoje neodobravanje, iako se očigledno misli na sagovornika izbjegava se direktnost da bi se sačuvao sagovornikov obraz.

4. PLURALIZACIJA LIČNIH ZAMJENICA

Još jedan način na koji se može vršiti obezličavanje jeste pluralizacijom ličnih zamjenica. U tim slučajevima govornik će koristiti prvo lice množine, ličnu zamjenicu *mi*, da bi izbjegao direktnu odgovornost. Postoji mnogo situacija i razloga zbog kojih bi se govornik mogao odlučiti na ovakav pristup. Ali, ono što je prvo potrebno reći jeste da postoje dvije vrste *mi*, inkluzivno *mi* koje uključuje slušatelja (ja + ti) i ekskluzivno *mi* koje isključuje slušatelja (ja + oni) (Kordić 2002:25).

Pluralizaciju ličnih zamjenica govornik može da koristi i da bi iskazao skromnost npr. kraljevsko *mi* i autorsko *mi*.

"Ovdje spadaju različiti slučajevi, a najčešće tzv. *autorsko mi* u naučnom i publicističkom stilu. Takvo *mi* još se naziva i *mi skromnosti* (nos modestiae), jer je

³⁹ Kurdska psovka i zbog toga neće biti prevedena u nastavku, <https://eksisozluk.com/kuri-keri--5051969>

⁴⁰ Evim Sensin, Avşar Film, Turska, 2016,

https://www.youtube.com/watch?v=aSdcNJKTpow&ab_channel=Av%C5%9FarFilm

prvobitno imalo upravo takvu ulogu, budući da se ja smatralo suviše neskromnim.”
(Katnić-Bakaršić, 2007:241)

Ekskluzivno *mi* ili poslovno *mi* najčešće služi da bi govornik ukazao sagovorniku na to da on nije sam, da posjeduje određenu moć ali i da njegovi postupci nisu odluka koju je on sam lično donio. Primjenu ekskluzivnog *mi* često možemo primjetiti u institucijama kao što su banke, pošte, obrazovne institucije, bolnice itd.

Honorifično *vi* je još jedan način pluralizacije zamjenice trećeg lica.

U cilju zaštite sagovornikovog obraza govornici se i u bosanskom jeziku koriste pluralizacijom ličnih zamjenica, primjer ispod je iz razgovora u kojem sam lično ja bila sagovornik. Govornik je pokušao da ublaži naredbu/zahtjev koristeći se sa *vi* i ne oslovljavajući me da me ne bi uvrijedio, odnosno povrijedio moja osjećanja i ugrozio moju slobodu djelovanja.

G₁:Index?

G₂:Nemam.

G₁:Molim vas nemojte mi više dolaziti bez indexa.

“Iskazivanje poštovanja služi da ublaži ili otkloni potencijalno ugrožavanje sagovornikovog obraza tako što će mu se priznati njegovo pravo na relativan imunitet s obzirom na pritisak / nametanje i pokazati da je govornik svjestan da nije u poziciji da vrši prinudu.” (Bakšić, Bulić, 2019:207)

Primjer 1:

-G₁:Size teklifimiz var. Elçimizi içeri alır mısınız?

-G₂: “Alınız. Gönderin, gelsin!” cevabını verdi.

(G₁Imamo ponudu za vas. Hoćete li primiti našeg izaslanika?)

G₂: “Primit ćemo ga. Pošaljite ga, neka dođe!” odgovorio je.)

(Seyfettin, 2015:33)⁴¹

Nakon opsade tvrđave Siget okupatorska vojska pokušava da pregovara sa vojnicima koji štite tu kulu. Obojica govornika koriste ekskluzivno “mi” i na taj način dajući do znanja drugoj strani da nije sam i da ima podršku, G₁ to radi s ciljem zastrašivanja sagovornika a G₂ koristeći se zamjenicom “mi” pokušava izbjeći ličnu odgovornost za ishod koji bi mogao proizaći iz njegovih akcija.

Primjer 2:

-Beyefendi salatalık yemek istemiyormuş. Saygılı olmak gerek.

(Gospodin izgleda ne želi pojesti krastavicu. Treba iskazati poštovanje.)

(Kutlu, 2002:80)⁴²

U navedenom primjeru honorifik *gospodin – beyefendi* kojim se većinom izražava poštovanje govornik koristi kao sarkazam, u negativnom kontekstu, on iskazuje nezadovoljstvo situacijom u kojoj se našao te pokušava da prikaže sagovornika kao nekog ko je ispod njega na društvenoj ljestvici zato što je odbio hranu koju mu nudi. Upotrebom ovog honorifika i ispuštanjem lične zamjenice u cilju postizanja distance govornik obezličava sagovornika i štiti sebe od odgovornosti ugrožavanja njegovog obraza, uklanja ga iz razgovora te tako mu oduzima pravo na suprotstavljanje. Rečenicom “treba iskazati poštovanje” govornik indirektno zahtijeva izvršenje određene radnje od sagovornika, ublažavajući to oblikom “trebati”.

⁴¹ Seçme Hikayeler, str. 33

⁴² Mavi kuş, str. 80.

“Umjesto direktne kritike, ironija bi tu poslužila kao indirektna, učtivija forma.”
(Katnić-Bakaršić, 2007:324)⁴³

Primjer 3:

G₁:Senin kızı ya da çoban Mehmet’in kızı fark etmez. Bizim için her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı değerlidir. Terör örgütünün elinde tutulmasına razı olamayız. Ne gerekiyorsa sonuna kadar yapacağız.

...

G₂:Komutanım bizimle pazarlık etmek istiyorlar.

G₁:Dirayetli olacağız, kızımızı kurtaracağız.

(G₁:Nije važno da li je to tvoja kćerka ili kćerka čobana Mehmeta. Nama je dragocijen svaki državljani Republike Turske. Ne možemo dopustiti da bude u rukama terorističke organizacije. Učinit ćemo sve što je u našoj moći.

...

G₂:Komadante, žele pregovarati s nama.

G₁:Bit ćemo vješti i spasit ćemo našu kćerku.)

(Söz, 1. epizoda)⁴⁴

U navedenoj situaciji komadant koji je ovlašten da donosi odluke za svoje suborce što možemo vidjeti iz ovog “mi”, pokušava utješiti sagovornika govoreći mu da će mu “on+oni” spasiti kćerku. Odnosno, ukazujući mu na brojčanu snagu koju njegova jedinica posjeduje želi izazvati smirenost kod sagovornika.

⁴³ Marina Katnić-Bakaršić, „Stilistika“, Sarajevo, 2007, str. 324.

⁴⁴Söz, ep. 1 https://www.youtube.com/watch?v=9iTR2qZ3Mz0&ab_channel=S%C3%B6zDizi

Primjer 4:

G₁:Her zaman hizmetinizdeyiz.

G₂:Sağolun komutanım.

(G₁:Uvijek smo vam na raspolaganju.

G₂:Hvala Vam komadante.)

(Söz, 3. epizoda)⁴⁵

U prethodna dva primjera možemo uočiti upotrebu *poslovnog mi* kojim govornik jasno pokazuje da je on taj koji donosi odluke i posjeduje određenu moć te da se nalazi visoko na hijerarhijskoj ljestvici. Odnosno govornik u ovom slučaju posjeduje vojni čin komadanta što ga stavlja u superiorniji položaj u odnosu na njegove saborce koji su obični vojnici i njegovi podređeni.

Primjer 5:

G₁:Biraz adelenin eksikliğimiz var bizim.

G₂:Adrenalin!

G₁:Biz de dedik, Allah Allah!

(G₁:Nedostaje nam malo adenelina.

G₂:Adrenalina!

G₁:To sam i rekao, Bože dragi!)

(Söz, 3. epizoda)⁴⁶

⁴⁵ Söz, ep. 3 https://www.youtube.com/watch?v=T5CG5IkPpi0&t=5693s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

⁴⁶ Söz, ep. 3 https://www.youtube.com/watch?v=T5CG5IkPpi0&t=5693s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

Ponekad se upotreba *mi* može interpretirati i na malo drugačiji način: “Emocionalno-ekspresivnu markiranost imaju iskazi u razgovornom stilu, kada govorno lice izražava uvrijeđenost ili, nekad, šalu.” (Katnić-Bakaršić, 2007:242)

Primjer 6:

-İlk ifadesinde belirttiği gibi suçsuz olduğunu beyan ediyoruz.

(Kao što je navedeno u njenoj prvoj izjavi izjašnjava se nevinom.)

(Bizim Hikaye, 37. epizoda)⁴⁷

Prilikom odbrane na sudu advokat govori u ime svoje klijentice, upravo zato što ima moć da govori u njeno ime on se koristi sa *mi* tako pokazujući da su njih dvoje usklađeni, te da je on ovlašten da je brani i savjetuje.

Primjer 7:

-Şimdiye kadar beş binden fazla çocuk okuttuk.

(Do sada smo obezbijedili školovanje za više od pet hiljada djece.)

(Söz, 7. epizoda)⁴⁸

Osnivač organizacije za pomoć djeci i mladima se obraća na javnom skupu prilikom kojeg govori o stvarima koje je organizacija postigla za djecu i mlade u Turskoj. Prilikom svoga obraćanja govornik se koristi *poslovnim mi* jer on predstavlja svoju organizaciju i čini dio nje, ali i zbog toga što su osobe prisutne na skupu donirale novac organizaciji i zaslužni su za dio pružene pomoći te govornik na taj način čini da se osjećaju uključenima u čitav taj proces i

⁴⁷ Bizim Hikaye, ep. 37

https://www.youtube.com/watch?v=b0vQmY7kwmQ&t=1082s&ab_channel=BizimHikaye

⁴⁸ Söz, ep. 7 https://www.youtube.com/watch?v=uwJK1PFbijE&ab_channel=S%C3%B6zDizi

čuva njihov obraz, možemo reći da je ova rečenica negdje na prelazu između inkluzivnog i ekskluzivnog mi.

Primjer 8:

Doktor:Hastayı kaybettik.

Fethi:Kaybedemezsin kardeşim!

....

Doktor:Bakın buraya geldiğinde çok kan kaybetmişti. Bir komplikasyon oldu, müdahale ettik, ama başaramadık. Elimizden geleni yaptık. Üzgünüz.

(Doktor:Izgubili smo pacijenta.

Fethi:Ne možeš je izgubiti brate!

Doktor: Pazite, kad je ovdje došla već je bila izgubila mnogo krvi. Došlo je do komplikacija, intervenisali smo ali nismo uspjeli. Uradili smo sve što smo mogli. Mnogo mi je žao.)

(Söz, 10. epizoda)⁴⁹

U ovom primjeru možemo da vidimo primjer liječničke množine. „Može se reći da liječnička množina varira između inkluzivnog i ekskluzivnog poslovnog mi.“ (Bakšić, 2012:138)⁵⁰

Cilj govornika jeste da dadne do znanja sagovorniku da nije on kriv za ovaj ishod, te da ne prihvata odgovornost.

Primjer 9:

Dizdarbaşı:“Ali Usta, dükkamı arayacağız!...” dedi.

Koca Ali hayretle sordu:

⁴⁹ Söz, ep. 10 https://www.youtube.com/watch?v=hQE-N-et170&t=17s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

⁵⁰ Strategije učtivosti, str. 138.

“Niçin?..”

Dizdarbaşı:“Bu gece Budak Bey’in madırasında hırsızlık olmuş.”

Koca Ali:“Ey, bana ne?..”

Dizdarbaşı:“Onun için işte dükkanı arayacağız.”

...

Dizdarbaşı:„O keselerden bir tanesini de, bu sabah senin dükkanın önünde bulduk.“

(Zapovjednik tvrđave:”Ali Usta pretražit ćemo ti dućan” rekao je.

Koca Ali je iznenađeno pitao:

“Zašto?..”

Zapovjednik tvrđave:”Večeras se desila pljačka na farmi Gospodina Budaka.”

Koca Ali:”Šta ja imam s tim?..”

Zapovjednik tvrđave:”Eto zbog toga ćemo ti pretražiti dućan.”

...

Zapovjednik tvrđave:”I jednu od tih kesa smo našli jutros ispred tvog dućana.”

(Seyfettin, 2015:134)⁵¹

U prethodnom primjeru možemo vidjeti ekskluzivno mi (ja+oni). Zapovjednik tvrđave ovdje kao neko ko je na hijerarhijskoj ljestvici iznad Koca Alija, samo ga obavještava da će mu pretražiti dućan bez da mu kaže razlog jer on posjeduje moć i ne mora njemu da se pravda. Upotrebom prvog lica množine pokazuje da nije sam na taj način uveličavajući moć koju posjeduje.

Primjer 10:

⁵¹ Seçme Hikayeler, str. 134

-Bize borcun lazım yani maaş evrak olmadan veremiyoruz.

..

Ya kardeşim üzerinizde bir şey var mı derken, ev, arsa, tapu, araba ruhsatı falan soruyoruz.

(Ali nama trebaju tvoja dugovanja, to jeste ne možemo dati bez potvrde o primanjima.

...

Brate kad sam pitala imate li nešto na sebi mislila sam dokument o posjedovanju kuće,
zemljišta, tapiju, auta ili nešto slično.)

(Söz, 14. epizoda)⁵²

U navedenom primjeru možemo da vidimo dvije upotrebe strategije obezličavanja i to pomoću glagolske forme gdje je ispušten lični zamjenica ili nastavak, u ovom slučaju to je impersonalni glagol *lazım olmak*, te pluralizacija ličnih zamjenica tačnije *ekskluzivno poslovno mi*.

Ekskluzivno mi označava "ja + moć" koje Penelope Brown i Stephen C. Levinson nazivaju *poslovnim mi*.⁵³

Uposlenica u banci se iza *ekskluzivnog mi* krije od odgovornosti za odbijanje sagovornikovog zahtjeva te je prebacuje na neku treću osobu. Umanjujući svoju odgovornost ona zapravo uvećava svoju moć dajući do znanja sagovorniku da nije sama.

Dok ispuštanjem lične zamjenice uposlenica banke se ograđuje i pokušava da ne vrši pritisak ili nametanje na sagovornika kada mu kaže da je potrebno da donese određeni dokument ukazujući da je to njegova odluka, da ona ne želi da mu to nametne i to opet naglašavajući da taj dokument nije lično za nju.

Primjer 11:

⁵² Söz, ep. 14 https://www.youtube.com/watch?v=KQkXXDE4uY0&t=3117s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

⁵³ Strategije učtivosti, str. 138.

G1: Çalışmayacağım, çalışmayacağım!

G2: Nasıl çalışmayacaksın! Yoksa oturduğumuz yeri temiz tutmiyak (tutmayalım)⁵⁴?

....

G2: Oturmaya mı geldik? Kalk, kalk!

(G1:Neću raditi, neću raditi!

G2:Kako nećeš raditi! Zar nećemo čistiti mjesto u kojem živimo?

...

G2:Jesmo li došli sjediti? Ustani, ustani!

(Yeni Gelin, 167. epizoda)

U primjeru 11 možemo da vidimo upotrebu inkluzivnog mi (ja+ti) da bi se postiglo obezličavanje. G2 pokušava sagovornika podstaći na radnju u kojoj nema namjeru da učestvuje a koristi inkluzivno mi da bi mu dao nadu da će i on pomoći i tako smanjio pritisak koji vrši na njega.

5. MANIPULACIJE TAČKOM GLEDIŠTA

Manipulacije tačkom gledišta podrazumijevaju manipuliranje vremenom glagolske radnje da bi govornik bio što učtiviji. Prema Sabini Bakšić, “Tako se govornik Strategije učtivosti u turskom jeziku distancira od ovog “sada” i “ovdje”. (Bakšić, 2012:140)⁵⁵ Glagolska vremena koja se koriste da bi se postiglo distanciranje u vremenskom smislu su: perfekt, imperfekt I, pluskvamperfekt i futur II.

⁵⁴ U govornom jeziku često dolazi do promjena i skraćivanja, stoga uočavamo ovu razliku u glagolu tutmak u optativu koja u govornom jeziku zvuči tutmiyak dok je u pisanoj formi tutmayalım.

⁵⁵ Strategije učtivosti u turskom jeziku, str. 140.

Primjer 1:

Selin:Özlem de geliyor, değil mi?

Nil: Bilmem. Ona sen haber verecektin, aramadın mı?

Selin: Dün tam onu aracaktım kapı çaldı. Arkadaşlarım geldi.

(Selin:I Özlem će doći, zar ne?)

Nil:Ne znam.Ti si joj trebala javiti, zar je nisi zvala?

Selin:Jučer baš kad sam je htjela nazvati neko je pokucao na vrata. Prijatelji su mi došli.)

(Yeni Hitit, 2011:88)⁵⁶

U prethodnom primjeru vidimo tu distanciranost koja proizilazi iz futura II (*verecektin, aracaktım*) pomoću kojeg, u ovom slučaju, govornik izbjegava ugrožavanje sagovornikovog obraza ublažavajući svoju izjavu sa izrazima “htio sam, namjeravao sam” kojima daje do znanja sagovorniku da je postojala želja i namjera za ispunjenje te radnje ali je prekinuta vanjskim utjecajima odnosno “čija je konačna realizacija u kritičnoj točki prekinuta nekom drugom radnjom”. (Čaušević, 1996:277)

Primjer 2:

-Evet, Amerikaya, Magdacığim. İşte iki aydır hazırlanıyorum. Sana haber vermedim. Tam buradan çıkacağımız gün söyleyecektim.

(Da, u Ameriku draga Magda. Već dva mjeseca se spremam. Nisam ti rekao. Htio sam ti reći baš taj dan kada budemo trebali ići odavde.)

(Seyfettin, 2015:155)⁵⁷

⁵⁶ Yeni Hitit 1, (Yabancılar için Türkçe, Ders Kitabı), Ankara Üniversitesi TÖMER, 2011, str. 88

⁵⁷ Seçme Hikayeler, str. 155

Futur perfekta koji je korišten ovom primjeru ima za cilj da pokaže sagovorniku da je on taj koji je htio da mu kaže a ne da sazna od nekog drugog, odnosno da nije postojala namjera da ga povrijedi.

Primjer 3:

G₁:Birkač kadeh içmiştim ama kafam yerindeydi, Nazlıyla buluşacaktım.

G₂:Gece hayatına düşkün olduğunu bilmiyordum Nazlı hanım.

...

G₃:Seni hiç ilgilendirmez.

G₂:Ben de öyle düşünmüştüm.

(G₁:Popio sam nekoliko čaša ali bio sam trijezan, trebao sam se naći sa Nazlı.

G₂:Gospođice Nazlı, nisam znao da ste skloni noćnom životu.

...

G₃:Ne tiče te se.

G₂:I ja sam tako mislio.

(Söz, 16. epizoda)⁵⁸

U prethodnom primjeru možemo da vidimo upotrebu pluskvamperfekta mişti kojim se govornik služi da bi se udaljio u prošlost i distancirao od izjave koja bi mogla da uvrijedi sagovornika.

“Stoga opozicija –mişti: -di uvijek markira anteriornost i udaljenost od momenta pripovijedanja, odnosno distanciranu prošlost (mişti) na koju se nadovezuje kazivanje događaja ispričanog perfektom na di.“⁵⁹

⁵⁸ Söz, ep. 16 https://www.youtube.com/watch?v=f6ZLYIUSY3c&t=3643s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

Primjer 4:

G₁: Ben de diyorum Mücahit'in Karabayır'da ne işi var. Şimdi gelemedi alamadım ifade de.
Şimdi sebebi belli oluyor.

G₂: Komutanım vallahi yarın geri dönecektim.

G₁: Döneceksin.

(G₁: Ja sam se i pitao otkud Mücahit u Karabayıru. I nisam shvatio da nije mogao sada doći.
Sada je razlog jasan.

G₂: Komadante Boga mi sutra sam se htio vratiti.

G₁: Vratit ćeš se.)

(Söz, 20. epizoda)⁶⁰

Futurum perfekta izražava se i radnja koja se, na vremenskom fonu prošlosti, pojavljuje kao namjeravana, ali ne i realizirana radnja. (Čaušević, 1996:277)

Da bi se zaštitio potencijalne kazne zbog neposlušnosti vojnik Mücahit futurum perfekta (htio/namjeravao sam) izražava svoju želju ali nemogućnost za izvršavanjem naređenja. Futurum perfekta to naglašava i štiti sebe ali i sagovornikov obraz od ugrožavanja zbog toga što ga nije poslušao.

Primjer 5:

G₁: Bir sorun var dedin, bu muydu? Ne yaptın oğlum sen.

G₂: Komutanım durum öyle değil, ben size anlatacaktım durumu.

(G₁: Rekao si da imaš problem, je li ovo to? Sine, šta si to uradio.

⁵⁹Gramatika, str. 281

⁶⁰ Söz, ep. 20 https://www.youtube.com/watch?v=uBVSMttvKaU&ab_channel=S%C3%B6zDizi

G₂:Komadante nije kao što se čini, htio sam vam objasniti šta se desilo.)

(Söz, 16. epizoda)⁶¹

U prethodnom primjeru također možemo da vidimo upotrebu futura perfekta u ulozi distancirajućeg elementa od ovdje i sada, “htio/namjeravao sam ali nisam stigao da realizujem”.

Primjer 6:

G₁:Güler Hanım, ben de kalkıyordum.

G₂:Tamam.

(G₁:Gospođo Güler, i ja sam upravo htio da idem.

G₂:Uredu.)

(Söz, 38. epizoda)⁶²

Nakon što je G₂ prekinuo razgovor koji je vodio G₁, G₁ u namjeri da poštedi obraz i osjećanja G₂ sugerira da njegova želja za odlaskom nije nastala po njegovom dolasku već da je postojala i ranije ali je tek sada realizuje. G₁ pomoću imperfekta I ovu radnju stavlja u prošlost tako što “particip konkretnog prezenta na (i) yor, prebacuje u vremensku sferu prošlosti pomoću perfekta idi.”⁶³

Primjer 7:

G₁: Buyrun kime bakmıştınız?

⁶¹ Söz, ep. 16 https://www.youtube.com/watch?v=f6ZLYIUSY3c&t=3643s&ab_channel=S%C3%B6zDizi

⁶² Söz, ep. 38 https://www.youtube.com/watch?v=-xyY1VZf2gs&ab_channel=S%C3%B6zDizi

⁶³ Gramatika, str. 268

G₂: Tülin Hanım siz mısınız?

(G₁: Izvolite, koga tražite?

G₂: Jeste li vi gospođa Tulin?)

(Film “Evin Sensin”)⁶⁴

Nakon što je ugledala nepoznatu ženu ispred svoje kuće G₁ je pita koga traži, a svoje pitanje i nametanje ublažava upotrebom pluskvamperfekta. Iako G₂ narušava njen prostor s obzirom da se nalazi ispred njene kuće G₁ bira učtiv pristup.

Primjer 8:

G₁: Pardon, rahatsız ettim. Yasemin Hanım, uygusanız biraz konuşabilir miyiz?

(G₁: Izvinite što vas uznemiravam. Gospođo Jasemin, ukoliko možete da malo popričamo?)

(Film “İkinci Şans”)

Primjer 9:

G₁: Ben buraya annenle görüşmek için gelmiştim, evde mi?

(G₁: Ja sam ovdje došao da se vidim sa tvojom majkom, je li kod kuće?)

(Film “İkinci Şans”)

U prethodna dva primjera potrebom perfekta na –di i pluskvamperfekta na -mişti govornik umanjuje svoje nametanje i stvara tu distancu od “sada i ovdje” te tako pokazuje sagovorniku da nije htio da se nameće, ali da je svjestan i da priznaje svoje nametanje. U oba slučaja govornik je nenajavljen došao na vrata sagovornika.

⁶⁴ Evim Sensin, Avşar Film, Turska, 2016,

https://www.youtube.com/watch?v=aSdcNJKTpov&ab_channel=Av%C5%9FarFilm

Primjer 10:

G₁: Abla, hadi hastaneye kontrole gidiyoruz.

G₂: Tamam geldim.

(G₁: Sestro hajde idemo u bolnicu na kontrolu.

G₂: Uredu, došla sam.)

(Film "Aşk Bu Mu?")

Da bi ublažila svoje ugrožavanje sagovornikovog obraza koje je nastalo njenim kašnjenjem govornik se služi perfektom na –di da bi tu radnju prikazao kao završenu i da pokaže da će je tako brzo uraditi da će biti kao da se već desila. Sabina Bakšić navodi da se upotreba perfekta na –di vrši u „strategijama pozitivne učtivosti kao element zbližavanja/solidarnosti“ te citira Ekrema Čauševića: “Budući da govornik buduću radnju prihvaća kao već realiziranu, on umjesto futura upotrebljava perfekt”.⁶⁵

⁶⁵ Gramatika, str. 251

ZAKLJUČAK

“Najbolji među nama ostavljaju druge u malo boljem raspoloženju svakim klimanjem glavom, intonacijom, svakom dodirnom tačkom.”⁶⁶

Ljudi kao senzibilna bića jako su podložni ugrožavanju obraza i strahu da budu “osramoćeni ili poniženi odnosno da izgube obraz”. (Brown, Levinson, 1987:61) Stoga, da bi sačuvali sagovornikov obraz, ali prvenstveno svoj obraz pribjegavaju ka učtivosti, jer svjesno ugrožavajući sagovornikov, ugrožavaju i svoj obraz. Pomoću učtivosti dopuštamo drugima da sačuvaju obraz, te nas podsjeća da uzmemo u obzir potrebe drugih ljudi prije nego što nešto kažemo. Obraz je nešto svojstveno za svakog čovjeka pojedinačno, ono što bi moglo ugroziti obraz jednog čovjeka, može da ne predstavlja nikakvu prijetnju drugome. Ali opet postoje neka temeljna nepisana pravila na kojima se zasniva svako društvo ili kultura a koja se prate radi mira, složnosti i napretka unutar zajednice. Učtivost je jako važna za one koje uče strani jezik jer nepoznavanje istih može dovesti do problema u komunikaciji ili “pragmatički neuspjeh”. (Doğançay-Aktuna, Kamişlı, 2001:75 preuzeli od Thomas 1983)⁶⁷

Prema mišljenju Deniz Zeyrek, glavni aspekti turske kulture su kolektivizam i društvena osviještenost, te veliku važnost ima “dobro ime-obraz” jedne individue. Ali također navodi i da se od pojedinaca očekuje da stave potrebe grupe prije ličnih, pa makar to uključivalo da ponekad naprave kompromis.

Kao zaključak nakon analiziranja primjera koji su preuzeti najviše iz serija koje u neku ruku predstavljaju svakodnevnicu i sadrže fraze koje se koriste u svakodnevnom govoru, možemo reći da se u turskom jeziku često koristi i strategija negativne učtivosti obezličavanje s ciljem sačuvanja obraza.

Iako je turski jezik u najvećoj mjeri okrenut ka pozitivnom obrazu što se može vidjeti iz česte upotrebe oslovljavanja radi zbližavanja pa čak i ako su se govornik i sagovornik tek upoznali, ukoliko dođe do potencijalnog ugrožavanja obraza većinom će to pokušati izbjeći upravo zbog tog kolektivizma i međusobnih odnosa koji su jako važni u turskom društvu i kulturi.

⁶⁶ Kako zadobiti prijatelje, str. 8

⁶⁷ Seran Doğançay-Aktuna, Sibel Kamişlı, „Linguistics of power and politeness in Turkish u: Linguistic Politeness Across Boundaries“, ur. Arin Bayrakataraoğlu i Maria Sifianou, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2001, str. 75

LITERATURA

1. Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, 201 str.
2. Bakšić, Sabina i Bulić, Halid: *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo, 2019, 304 str.
3. Brown, Penelope, Levinson, Stephen: *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge University Press, 1987, 345 str.
4. Čaušević, Ekrem: *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 1996, 553 str.
5. Doğançay-Aktuna, Seran, Kamişlı, Sibel: Linguistics of power and politeness in Turkish u: *Linguistic Politeness Across Bounaries*, ur. Arin Bayrakataraoğlu i Maria Sifianou, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2001, 75-105 str.
6. Jones, H. Rodney: *Discourse Analysis*, Routledge, 2019, 231 str.
7. Jusufbegović, Rijana: *Strategije nemodificirane direktnosti u turskom i bosanskom jeziku*, Filozofski fakultet, Sarajevo, 2020, 63 str.
8. Katnić-Bakaršić, Marina: *Lingvistička Stilistika*, Open Society Institute, Center for Publishing Development, Budimpešta, 1996, 142 str.
9. Katnić-Bakaršić, Marina: *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2007, 392 str.
10. Margetan, Virna, Ratih, Grace Kartika, Ratri, Permata Dipaning: *Robin Lakoff's politeness principles*, Satya Wacana Christian University, 2014, 3 str.
11. Yeni hitit 1 (Yabancılar için Türkçe, Ders Kitabı), Ankara Üniversitesi TÖMER, 2011, 196 str.
12. Yule, George: *Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press, New York, 1996, 158 str., sa engleskog prevela Josipa Forko
13. Watts, J. Richard: *Politeness*, Cambridge University Press, New York, 2003, 299. str.

14. Zeyrek, Deniz: Politeness in Turkish and its linguistic manifestations: A sociocultural perspective u: *Linguistic Politeness Across Boundaries*, ur. Arin Bayraktaraoğlu i Maria Sifianou, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2001, 43-73 str.

KNJIŽEVNOUMJETNIČKA DJELA

1. Kutlu, Mustafa: *Mavi Kuş*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2002, 210 str.
2. Seyfettin, Ömer: *Seçme Hikayeler*, Bilgi Yayın evi, Ankara 2015, 176 str.
3. Koç, Gülçin Tunalı: *Ticaretin Efsanesi*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2002, 160 str.
4. Karnegi, Dejl: *Kako zadobiti prijatelje i uticati na ljude u digitalnoj eri*, Vulkan Izdavaštvo, Beograd, 2018, 248 str., sa engleskog prevela Ana Anastasijević

SERIJE I FILMOVI

1. Söz, TIMS&B, Turska, 2017.-2019.
2. Benim Hikaye, Medyapım, Turska, 2017.-2019.
3. Yeni Gelin, Süreç Film, Turska, 2017.-2018.
4. Oğlan bizim kız bizim, Kült Film yapım, Turska, 2016.
5. Evim Sensin, Avşar Film, Turska, 2016.
6. İkinci Şans, Avşar Film, Turska, 2016.
7. Her şey aşktan, Avşar Film, Turska, 2017.
8. Aşk Bu Mu?, Avşar Film, Turska, 2020.

INTERNET ÍZVORÍ

Culpeper Jonathan: *Impoliteness*, Lancaster University, UK, 2013, u Jan-Ola Östman, Jef Verschueren (eds.) *Handbook of Pragmatics*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 2013, 1-18 str. (https://www.researchgate.net/publication/340460555_impoliteness)